

Tisztelt Hölgyeim és Uraim,

egy művészettörténésznek bénító hatásu megtiszteltetés ebben a teremben, ahol valaha Liszt Ferenc muzsikált, az ő művei hatására keletkezett festményekről szólni, mert óhatatlanul róla is beszélni kell, mégpedig avatott tudósok, muzsikuskok és zeneértők jelenlétében.

Nem tagadom, Kocsis Loltán egy emlékezetes gödöllői hangversenye mellett ez a feladat vitt rá, hogy Liszt életutját, gondolatait jobban megismerjem, s elfogott a szégyen. A 19. század alkotója úgy járt-kélt a világban, a múltban és jelenében, a tudományok és művészetek birodalmában, a természet és a legraffináltabb kulturák, a lélek szélső állapotai, a legalsóbb és legnemesebb osztályok között; oly otthonos volt mindenütt, még ha küzdelmek árán is, hogy mai híve csak emémulhat. A világ egésze átélésének e visszavonhatatlanul elmúlt századában a szellem arisztokratái össze-összetalálkoztak, felismerték egymást s elődeiket, kapcsolataik behálózták Európát /Oroszországot is beleértve/, s folytonos, termékenyítő forrást jelentettek egymás számára.

Ilyen körülmények közt mi sem természetesebb, mint hogy a nagy francia klasszicista festő, Ingres Rómában együtt muzsikál Liszttel 1839-ben /emlékét Ingres Liszt-portréja őrzi/. Hogy Liszt majd 22 év múlva ott lakik a Via Felicén, a német festészetet a reneszánsz kompozíciók tiszta szerkezetébe ültetett vallásos és nemzeti gondolattal megújító nazarénusok közelében. Közülük Overbecknek Krisztus kálváriáját végigkövető acélmetszetes albuma Liszt tulajdonában volt, itt látható a muzeumban. Az egyetlen témára, annak variációira és kibontakoztatására épülő Via Crucis c. kórusmű képi ihletője lehetett.

Vagy mi sem természetesebb, mint hogy a nazarénusok tanítványa,

a bécsi Moritz von Schwind, a pesti "urora almanach" egykori
illusztrátora ifjúkori barátja, a később weimari udvari tanácsos
Schober báró meghívására és közbenjárására a wartburgi vár
raffaeleszk freskóit készítve, azok egyikén a weimari udvar haj-
dani és kortárs jelesei: Goethe, Schiller közt a karmester Liszt
tet is megfesti az ~~egyik~~ ^{legendás} wartburgi énekverseny győztesének,
Wolfram von Eschenbachnak alakjában. Ugyanott készült másik fal-
képciklusával, a ~~Weimar~~ Wartburgba férjhez adott magyarországi
Szent Erzsébet csodás és szerencsétlen sorsának feldolgozásával
talán meg is ihleti a Szent Erzsébet legendáját 2 évvel később
komponálni kezdő magyar zeneszerzőt.

De emlithetném a nazarénusok közös művét, a római ^{Casa} ~~Villa~~ Massim^o
Dante-freskóciklusát, ami bronz ~~makettben~~ ^{Augyancsak látható itt,}
s ami talán Liszt első római útja óta érlelődő Dante-szimfóniájára
noha a szakirodalom szerint Liszt Bonaventura Genelli ^{illusztrációit}
hatott. A Művének sötét pokolváziója viszont a kor legünnepeltebb ^{sze}
francia illusztrátorát, Gustav Dorét ^{ihette,} mikor Dante szüle- ^{ret}
tésének 600. évfordulóján ^{után} illusztrációsorozatát elkészítette az
Isteni Szinjátékhoz. Ekkor, 1866-ban, ~~Liszt~~ Doré párizsi estélyén
Liszt jelenlétében Saint-Saëns adott elő Liszt Dante-művéből.
Doré Dante és Vergilius c. munkája, válaszul, itt látható a mu-
zeumban.

Emlithetjük azt is, hogy Wilhelm von Kaulbach, a Münchenbe vándorló magyar festőnövendékek s más kiválóságaink /mint például a Lisztet is ismerő Eötvös József/ mestere és barátja 1843-as első találkozásuk óta mennyire rőkon szellemnek érezhette a sokszor megfestett Lisztet, ki az ő Shakespeare-illusztrációit éppugy nagyszerűnek tartotta, mint a Kaulbach-tanítvány Orlai Petrics Soma, művészetelméletünk egyik korai tanulmányában, "A festészet és köl-

tészet rokonsága" címűben. Rokon volt a ^{művészet} festészet és irodalom, de a ^{műv} festészet és történelem, méginkább történetfilozófia kapcsolatáról vallott elképzelésük, amint azt ^{Orlai} festészete, a történelmi festészetet támogató Eötvös tevékenysége, vagy Lisztnek Kaulbach Hunok csatája c., világtörténeti jelentőségű ^{eseményt}, mert két civilizáció küzdelmét megjelenítő hatalmas vászna hatására komponált szimfonikus költeménye is bizonyítja, mely egyedül valósult meg a Kaulbach képei nyomán tervezett zenei sorozatból. A történetfilozófiát író ^{mű: Az} hadách ember tragédiájának máig leg-
hűbb tolmácsolója, az ugyancsak világjáró Zichy Mihály, kinek rajzai alapján készültek a századvégen a Tragédia bécsi előadásának díszletei, szinte természetesen adhatott ösztönzést Lisztnek 1881-ben Bécsben ^{adott} grafikájával, a zenének ^{egész} az emberi létet átlató jelentőségéről valló, A bölcsőtől a sirig c. tollrajzával. Liszt következő években szerzett, azonos című szimfonikus költeményének kottáján majd ez lesz a címlap. A bécsi opera festője, az operazenét képbe fogalmazó Moritz von Schwindt, a Dante-művet láthatóvá tévő nazarénusok, a történelmet, Shakespeare-t megelevenítő Kaulbach, s a többiek: Doré, Zichy a művészetek szintéziséről s ennek jelentőségéről hasonlóan gondolkodtak, mint Liszt, ki már 1845-ben arról ábrándozott, hogyan lehetne a jelenbe idézni, szinte színpadi produkcióval élővé varázsolni Dante Isteni színjátékát a zene, a költői mű és a képi illusztráció együttesével. E gondolat /a Gesamtkunstwerk/ forrása a "communion des intelligences" felfedezése volt: Cellini szobrászatának és Berlioz operájának alapvető közösségéé, Raffaello, Michelangelo festészete, szobrászata és Mozart, Beethoven zenéjének mély rokonságáé.

Ez nemcsak azt eredményezte, hogy Liszt zeneművei Ymint a Transzcendens etűdök is/ vizuális látomások, hogy a hangzás, a színelem kompozíciós eszközzé vált, vagy hogy képi kompozíciós rend lett zenei építkezésének mintája, hanem hogy a századközép művészetét sokhelyütt éltető gondolatiság, eszmeiség és filozófikusság nála a képzőművészek akadémizmusánál festőibb stílusban öltött testet: a romantika életteliségétől a zenei eszközök önálló életének felfedezéséig vezetett a századon átívelő pályáján. Liszt művészete kortársaiénál különb lehetett, mert zenész volt, s tudta, a zenében a gondolat, érzéssé válva, a szelleminek legmegfelelőbbben, anyagtalan módon nyilvánulhat meg. Az öregkorában induló festőnemzedék már ezt a zeneiséget tűzte zászlájára. "oha Liszt nem ismerte őket, nem ismerte Whistler Nocturne"-jeit, színekbe komponált "armóniáit, Szimfóniáit, lényegében az absztrakt, a tiszta festészet előfutárait, de tudta, a gondolat széttörheti, újjáteremtheti a formát és stílust, amint Beethovenről írta. Liszt is az új stílust formálta a nagyratörő, széleslátókörű, mindent magábaolvasztó század műhelyében. Szubjektivitása, az egyénit az általános magaslatára emelő képessége, az új gondolatokhoz új formát kereső töretlen művészi ereje tette képessé erre. /Ez utóbbival kapcsolatban hadd emeljek ki egy példát. A 19. század új, nemzeti gondolata nála új, nemzeti zenei formával találkozott, míg az említett festők a reneszánsz szabályait alkalmazták arra is. A nemzeti gondolat hasonlóan találkozott nemzeti formával a szobrász Izsó Miklós táncoló parasztfiguráiban, ám Lisztnél az újonnan felfedezett forma: a magyar vagy cigányskála, életművébe épülve, általános emberi érzések kordozójává vált./

Visszatérve Liszt "festőiségéhez": nem véletlen, hogy Doré romantikus-látomásos képei vagy Ilja Rëpin reálist és látomást ötvöző

Liszt-portréja - a Liszt művészetéhez korábban leginkább közelítő festészet - után a 20. században, az individuális és egyetemes egységének új formáit termő korban vonzódik egy festő Liszt zenéjéhez. S talán az sem véletlen, hogy a kései Via Crucis sorozatszerű tiszta zenei szerkezete ihleti a serialitás, a zenei és képzőművészeti sorozatművek mai virágkora idején a színek-formák tiszta festőiségére, az azonos színharmónia formai-kompozíciós változatai, variációi, érzelmi-gondolati vonatkozásainak kibontására. A szenvedés konkrét képei a zenében transzcendenssé váltak, s az absztrakt képek, a fájdalom színében, ennek átfordításai általános emberi érzelmekké. Amint a Transzcendens etüdök darabjai is konkrét érzések-látomások költői átiratai, s a hozzájuk fűződő mai, nonfiguratív képek a megfoghatatlan, sejtelmes lelki történésekről szólnak. Visszaforítják a folyamatot: látványt, de általános érvényű víziókat teremtenek. A gesztusok futamai az Esti harmóniák monokróm felületén, a formák sűrűsödése és elkalandozásai a Vad hajszán, a vadabb szinkapcsolatokból feltörő magányos gesztus a Hősi etüdön újra érvényt szereznek - Liszt segítségével - elfeledett érzéseinknek. A festészet megújulására, tiszta festészetté válására volt tehát szükség ahhoz, hogy Liszt zenéjét vizuálisan közvetíteni lehessen, pedig, látszólag, a liszti programzene irodalmiasabb, hagyományosabb formát követelne. Pajor Ildikó képei is programképek azonban, liszti értelemben, de nem a Gesamtkunstwerk gondolatával, noha korunk messzemenően érdeklődik az összművészeti szintézisek iránt. Tanusítja a Der Hang zum Gesamtkunstwerk c. reprezentatív, a zenetörténetből Wagnert kiemelő 1983-as bécsi tárlat. Amint azonban Liszt igazában nem hozott létre Gesamtkunstwerkot /ennek statikussága forrongó, mindent folytonosan átdolgozó természetével és zenéjével szögesen ellentétes/, Pajor Ildikó képei is önállóak, szólnak zene nélkül is, bár hangjukat éppugy

felerősíti címük-témájuk, mint Liszt műveit.

Liszt termékeny individualizmusa, úgy látszik, minden társművészeti vonatkozása ellenére, közelebbi kapcsolatot tart a 20. század értelmiségével, mint a Gesamtkunstverket tömeges rituálékön meg is valósító Wagner művészete.

Deserü Antal

ZENEAKADÉMIA
LISZT MÚZEUM

„HOMMAGE À LISZT”

MEGHÍVÓ

Szeretettel meghívjuk PAJOR ILDIKÓ festőművész kiállításának megnyitójára és hangversenyünkre
1987. május 16. de. 10.30-ra a Liszt Ferenc Kamaraterembe. /Bp. VI. Vörösmarty utca 35./
A kiállítást megnyitja: DR KESERŰ KATALIN művészettörténész

ZENEAKADÉMIA
LISZT MÚZEUM

HANGVERSENYPROGRAMOK

1987. május 16 de. 11 órakor

Harmonies du soir /Esti harmóniák/ – Holló Eszter

Chasse neige /Hófúvás/ – Fazekas Bernadette

Eroica /Hósi etűd/ – Vitályos Balázs

Wilde Jagd /Vad hajsza/ – Deák László

h-moll ballada – Lázár György

Via Cr. melletti
barha

az esti harmo-
niai fölötti
piros kerítés-szerű

ablak felől 3.
alsó
legfelső, vegetáció-
szerű

↓ ajtó mellett a legalsó

május 23. de. 11 órakor

En rêve /Álomban/ – Spányi Emil

Sursum corda – Spányi Emil

Via Crucis /zongoraverzió/ – Hambalkó Edit.

1. felső az abl.
2. az ablaktól